

ta”

T E R M A S T

Propuestas de Terminoloxía Asturiana

Términoloxía
Física

08

Terminoloxía Física

Propuestas de Terminoloxía Asturiana

Terminoloxía Física

Rubén Fernández Martínez

ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA
Uviéu, 2021

Col sofitu del Gobiernu del Principáu d'Asturies

© Rubén Fernández Martínez

© D'esta edición: Academia de la Llingua Asturiana

© Imaxen de portada: Creative Commons

Diseñu de la coleición: Monchi Pedreira

ISBN: 978-84-8168-585-5

D. LL.: AS 01843-2021

¿Qué ye TERMAST?

TERMAst ye'l centru encargáu de la coordinación xeneral de les xeres terminolóxicques venceyaes a la llingua asturiana y surde en xineru de 2009 per aciu del pautu robláu ente tres entidaes asturianes: el coleutivu Softastur, el Colexu d'Inxenieros n'Informática del Principáu d'Asturies y l'Academia de la Llingua Asturiana.

La idea cimera de TERMAst ye la elaboración de propuestas terminolóxicques d'aplicación a los nuevos usos de la llingua asturiana y la disponibilidá de consulta al traviés d'una estaya concreta dientro de la páxina web de l'Academia de la Llingua Asturiana.

A la escontra d'otros entamos y propuestas normativas de l'ALLA, TERMAst quier que seyan iniciatives individuales o grupales concretes les que dean a la conocencia pública la so particular propuesta de solución a los problemes terminolóxicos del asturianu nos estremaos contestos comunica-tivos: ámbitu científicu, de les nueves teunoloxíes, económicu, sociolóxicu, humanísticu... Estes propuestas tarán al algame de los usuarios de la llingua asturiana, de mou que sedrán éstos —xol so usu o refugu— los que dirán dando-yos calter de normalidá, de mou que llueu d'ello l'Academia pueda dir inxiriéndolos dientro de los sos calces normativos.

Darréu de lo anterior, TERMAst fai'l brinde a los especialistas de los distintos ámbitos del conocimientu pa que, dempués d'un estudiu fondu de les necesidaes terminolóxicques del asturianu nun aspeutu concretu, faigan llegar a esti centru de coordinación xeneral les sos propuestas, na seguranza de que TERMAst, tres un rápidu procesu de revisión y, nel so casu, d'axuste, pueda espublizales al traviés de la canal online conseñada.

ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA

A, a

- absorber:** Proceso pel qu'una radiación ye captao pola materia. Cast.: *absorber*.
- absorción:** Fenómenu qu'apaez cuando una radiación llega a un cuerpu, nel qu' ésta desaparez, y apaez en forma d'enerxía baxo otra forma (aumentu de la temperatura, otre radiaciones d'enerxía menor, etc.). Cast.: *absorción*.
- aceleración:** Magnitú qu'espresa la variación de velocidá d'un móvil en rrellación a la unidá de tiempu. Mídese en ms^2 . || *aceleración media:* Variación de velocidá nun intervalu concretu de tiempu. || *aceleración instantánea:* Cast.: *aceleración*.
- aceleración de la gravedá:** Aceleración nun instante determináu. || *aceleración angular:* Variación de la velocidá angular na unidá de tiempu. Cast.: *aceleración de la gravedad*.
- acelerador de partícules:** Aparatu que produz fexes de partícules con muncha velocidá y enerxía. Úsase pa investigar les propiedaes de la materia nel so estáu básicu. Cast.: *acelerador de partícules*.
- acelerar:** Sufrir aceleración. Cast.: *acelerar*.
- adiabática, tresformación:** Clas de tresformación na qu'un sistema termodinámicu nun intercambia calor col exterior. Cast.: *adiabática, tresformación*.
- aición:** Magnitú qu'espresa'l productu de la enerxía implica'o nun procesu pol tiempu que dura'l mesmu. Cast.: *acción*.
- aisllante:** Material d'alta resistividá llétrica. Cast.: *aislante*.
- albedo:** La porción de lluz incidente que reflexa un oxetu. Cast.: *albedo*.
- amperímetru:** Aparatu pa midir la corriente llétrico. Cast.: *amperímetro*.
- amperiu (A):** Unidá qu'espresa intensidá de corriente llétrico que pasa al traviés d'un conductor per unidá de tiempu. Cast.: *amperio*.
- amplitú:** Máxima variación d'un procesu vibratoriu respeuto al valor mediu de la magnitú que lo carauteriza. Cast.: *amplitud*.
- angstrom o ångstrom (Å):** Unidá de llargor usada pa midir llonxitúes d'onda y distancies ente partícules y moléculas. Cast.: *angstrom*.
- ánodu:** Electrodu que produz cargues positives y al que van atrayíes les partícules con carga negativa. Cast.: *ánodo*.
- antimateria:** Noma al conxuntu d'antipartícules o los sistemas atómicos formaos por antipartícules. Cast.: *antimateria*.
- antinodu:** *onda*.
- antipartícula:** Partícula elemental (xeneralmente artificial) que tien carauterístiques opuestes a la so partícula elemental homóloga. Cast.: *antipartícula*.
- añu lluz:** Unidá que mide distancias pergrandes. Correspuende a la distancia percorrida pola lluz nel vacúu nun añu. Cast.: *año luz*.

- año sideral:** Unidá de tiempu que correspuende al intervalu de tiempu que tarda la Tierra en tener la mesma posición na so órbita. Cast.: *año sideral*.
- arcu voltaicu:** Fenómenu que correspuende al pasu continuu de corriente ente dos electrodos surdiós nun gas, siempre que los electrodos tengan bastante diferencia de potencial. Apaez en forma d'arcu lluminosu. Cast.: *arco voltaico*.
- Arquímedes, principiu d':** Principiu físicu que diz qu'al meter un cuerpu, total o parcialmente, nun fluyú estáticu, ye emburriáu con una fuerzia vertical ascendente igual al pesu del volume del fluyú esplazao por dichu cuerpu. Esta fuerzia nóname empuxe hidrostáticu o d'Arquímedes y mídense en newtons. Cast.: *Arquímedes, principio de*.
- astrofísica:** Disciplina qu'aplica les lleis de la física a los fenómenos observaos pola astronomía, a la que ta pervencyada. Cast.: *astrofísica*.
- astronómica, unidá:** Unidá de llonxítu que ye igual a la distancia media qu'hai ente la Tierra y el Sol. Cast.: *astronómica, unidad*.
- atmósfera:** Capa de gas qu'arrodia un cuerpu celeste cola masa suficiente como p'atraelu. Cast.: *atmósfera*.
- atómicu:** Venceyáu al átomu. Cast.: *atómico*.
- átomu:** Parte más pequeña d'un elementu químicu en condiciones de conservar toles propiedaes que carautericen esi elementu y que nun pue dividise per aciu de procesos químicos. Ye'l componente básicu de la materia. Cast.: *átomo*.
- aumentu:** Capacidá d'un sistema ópticu pa enantar o amenorgar les dimensiones de la imaxe de los oxetos. Cast.: *aumento*.
- autoinducción:** Fenómenu pol qu'una corriente llétricu que varia nel tiempu nun circuitu llétricu produz nel mesmu otra fuerzia lletromotor indució que va escontra la variación de la fuerzia lletromotor. Cast.: *autoinducción*.
- Avogrado, número d' (N_A):** Número de moléculas d'una sustancia que contién un mol. Cast.: *Avogrado, número de*.

B, b

- balanza:** Aparatu pa medir el pesu o la masa d'un cuerpu a partir de les observaciones de les condiciones nes que les fuerces qu'actúen sobre él tean n'equilibriu. Cast.: *balanza*.
- balanza de torsión:** Aparatu fechu con un material llástico sometío a una torsión o xiru. Cuando se-y aplica una torsión el material reaiciona con un par torzor contrariu. Úsase pa medir fuerces débiles como la de la constante de la gravedá universal, o les cargues lletrostátiques. Cast.: *balanza de torsión*.
- Balmer, fórmula de:** Fórmula empírica qu'espresa les llongitúes d'onda de la serie de llinies del espectru d'emisión del hidróxenu. Cast.: *Balmer, fórmula de*.
- banda:** Intervalu de frecuencies, llongitúes d'onda o enerxíes que define un conxuntu de radiaciones o fenómenos ondulatorios. Cast.: *banda*.
- bandes d'entemecimientu:** Zones sobre una superficie opaca que correspuenden a dellos graos d'illuminación, por cuenta de fenómenos d'entemecimientu de dos fexes de lluz. Cast.: *bandas d'interferencia*.
- bar:** Unidá de presión qu'equival a 100000 Pa, y 1 atm (más o menos). Defínese como la presión qu'exerce una fuerza d'una dina sobre una superficie d'un centímetru cuadráu. Cast.: *bar*.
- barión:** Triba de partícules soatómiques del grupu de los hadrones, formaes por tres quarks. Delles (protón y el neutrón) formen el nucleu atómicu, magar qu'hai otros que son menos estables. Cast.: *barión*.
- barn (b):** Unidá de superficie que val cuasi como l'área d'un nucleu d'uranu. Úsase en física de partícules pa medir les seiciones eficaces en reaiciones nucleares, y los sos inversos pa medir lluminosidaes. Cast.: *barn*.
- barómetru:** Aparatu que sirve pa medir la presión d'un fluyíu. Cast.: *barómetro*.
- baudiu:** Unidá de midida de telecomunicaciones, que representa'l númberu de símbolos tresmitíos per segundu nuna rede. Cast.: *baudio*.
- becquerel (Bq):** Unidá que mide l'actividá radioactiva. Equival a una desintegración nuclear per segundu. Cast.: *becquerel*.
- birrefrinxencia:** Propiedá de dellos cuerpos que desdobra un rayu de lluz incidente en dos rayos llinialmente polarizaos perpendicularmente ente sí como si'l material tuviera dos índices de refracción distintos. Cast.: *birrefringencia*.
- bit:** Díxitu del sistema de numberación binariu, Que toma dos valores: 1 ó 0. Cast.: *bit*.
- Bohr, radiu de:** Espresa'l radiu de la órbita del electrón d'hidróxenu; ye'l más pequeñu y el que menos enerxía tien. Cast.: *Bohr, radio de*.
- Boltzman, constante de (k):** Constante física que rrellaciona la temperatura absoluto y la enerxía. Cast.: *Boltzman, constante*.

bosón: Tipu básicu de partícula elemental (xunto colos fermiones). Carauterízase porque tien espín enteru, la so función d'onda cuántica ye simétrica al cambéu de partícules y otres. Cast.: *bosón*.

brownianu, movimientu: Movimientu aleatoriu que se ve en delles partícules microscópiques que tán nun mediu llíquido. El conceutu xeneralizóse nes matemátiques qu'estudien el caos. Cast.: *browniano, movimiento*.

C, c

- caballu vapor:** Unidá de midida de potencia. Defínese como la potencia necesario pa xubir verticalmente un pesu de setenta y cinco kilos a un metru d'altor nun segundu. Cast.: *caballo de vapor*.
- cayida llibre:** Movimientu d'un cuerpu baxo l'aición esclusiva d'un campu gravitatoriu. Cast.: *caída libre*.
- calor:** Los cuerpos nun tienen calor, sinón enerxía interno. A partir d'esta idea defínese calor como la tresferencia de parte de la enerxía interno (enerxía térmico) d'un sistema a otro, cola condición de que tean a diferentes temperatures. Cast.: *calor*.
- calor específicu:** Magnitú física de la cantidá de calor qu'hai que-y dar a una unidá de masa d'una sustancia o sistema termodinámicu pa xubir la so temperatura nuna unidá (graos kelvin o celsius). Cast.: *calor específico*.
- calor llatente:** La enerxía que precisa una sustancia pa camudar el so estáu de sólidu a llíquidu (calor llatente de fusión), o de llíquidu a gaseoso (calor llatente de vaporación). Al invertir el procesu esa enerxía, n'estáu llatente, llibérase na mesma cantidá. Cast.: *calor latente*.
- caloría (Cal):** Unidá d'enerxía basada nel calor específicu del agua. Ye la cantidá d'enerxía calórico necesario pa xubir un grau centígradu la temperatura d'un gramu d'agua puro, de 14,5 a 15,5 oC, a una presión estándar d'una atmósfera. Cast.: *caloría*.
- calorímetru:** Aparatu que val pa conocer el calor específicu d'un cuerpu, y pa midir les cantidaes de calor que lliberen o absuerben los cuerpos. Cast.: *calorímetro*.
- caldenimientu, llei de:** Diz que la cantidá d'enerxía, momentu o carga en cualesquier sistema aisláu caltiénese invariable nel tiempu, anque esa enerxía, momentu o carga puen tresformase n'otra enerxía, momentu o carga. Ye lo mesmo que'l Primer Principiu de la Termodinámica. Cast.: *conservación, ley de*.
- cámara de burbuyes:** Deteutor de radiaciones, formáu por un ambiente enlleno d'hidróxenu llíquidu, y con una presión un poco menor que la de fervor. Les radiaciones que pasen al traviés del fluyú dexen un rastru, que val pa estudiar delles carauterístiques d'esi tipu de radiación. Cast.: *cámara de burbujas*.
- cámara de chispes:** Deteutor de partícules qu'aprovecha'l rastru que dexa un partícula al pasar al traviés d'un gas ionizao. Cast.: *cámara de chispas*.
- cámara de borrina:** Deteutor de partícules de radiación ionizante, basáu na capacidá d'una partícula cola suficiente enerxía pa ionizar un vapor. Cast.: *cámara de niebla*.
- campu llétricu:** Rexón del espaciu nel qu'hai fuerces llétriques qu'actúen sobre caúna de les cargues presentes nesa rexón. Cast.: *campo eléctrico*.

campu lletromagnéticu: Rexón del espaciu na qu'hai fuerces lletromagnétiques y qu'afeuta a les partícules con carga. Cast.: *campo electromagnético*.

campu escalar: Venceya un valor escalar a caún de los puntos d'un espaciu. Suel usase pa indicar la distribución de temperatura nel espaciu, o la presión del aire. Cast.: *campo escalar*.

campu magnéticu: Rexón del espaciu nel qu'actúen fuerces magnétiques. Cast.: *campo magnético*.

campu vectorial: Construcción del cálculu vectorial que xune un vector a caún de los puntos d'un espaciu euclideu. Cast.: *campo vectorial*.

candela (cd): Unidá de midida lluminosa nuna direición determinada, d'una fonte de radiación monocromático. Cast.: *candela*.

cantidá de movimientu: *momentu*. Cast.: *cantidad de movimiento*.

capacidá térmica: Ye'l cociente ente la cantidá d'enerxía calorífico tresferío a un cuerpu o sistema nun procesu cualesquiera, y el cambéu de temperatura qu'esperimenta. Cast.: *capacidad térmica*.

capacidá térmica específica: En determinaes condiciones ye la capacidá térmica d'una masa unitaria. Cast.: *capacidad térmica específica*.

capacidá térmica específica llacente: Cantidá de calor qu'absuerbe o llibera una masa unitaria d'una sustancia que camuda d'estáu a temperatura y presión constante. Cast.: *capacidad térmica específica latente*.

capilaridá: Propiedá de los llíquidos que depende de la tensión superficial, que-y la capacidá de subir o baxar per un tubu capilar. Cast.: *capilaridad*.

carga llétrica: Magnitú fundamental que carauteriza a les partícules soatómiques y cuerpos macroscópicos; pue ser positiva o negativa. Cast.: *carga eléctrica*.

carga elemental: Carga llétrica del protón y opuesta a la del electrón. Cast.: *carga elemental*.

carga específica: Rellación ente la carga y la masa d'una partícula. Cast.: *carga específica*.

carga inducida: Cargues llétriques qu'apaecen en partes d'un conductor al averalu a un cuerpu cargáu eléctricamente. Cast.: *carga inducida*.

cargar: Procesu nel que los cuerpos ganen o pierden cargues llétriques, dexando de ser neutros. Cast.: *cargar*.

cátodu: Electrodu que produz cargues negatives, y al que van atrayíes les partícules con carga positiva. Cast.: *cátodo*.

Celsius, grau (°C): Unidá de midida de temperatura, qu'equival a la centésima parte del intervalu de temperatura qu'hai ente'l puntu de fusión del xelu (0°) y el d'ebullición de fervor del agua (100°). Cast.: *Celsius, grado*.

celda de combustión: Celda que camuda n'enerxía llétrico parte de la enerxía producío nuna reaición química. Cast.: *celda de combustión*.

centígradu, grau: *Celsius, grau*. Cast.: *centígrado, grado*.

- centru de gravedá:** Puntu d'un cuerpu respeuto al que les fuerces que fai la gravedá sobre tolos puntos del cuerpu producen un momentu resultante nulu. Cast.: *centro de gravedad*.
- cero absolutu:** Temperatura mínimo que pue algamase (-273 K). Correspuende al puntu nel que les partícules nun tienen enerxía cinético. Cast.: *cero absoluto*.
- cíclicu:** procesu o fenómenu qu'apaez periódicamente. Cast.: *cíclico*.
- ciclu:** Secuencia d'estadios pelos que pasa un procesu, ensin repetise, hasta l'estadiu final, nel qu'apaecen les mesmes condiciones qu'al entamu, polo que'l procesu vuelve a repetise de nuevo. Cast.: *ciclo*.
- ciclotrón:** *acelerador*. Cast.: *ciclotrón*.
- cinemática:** Parte de la mecánica qu'estudia los tipos de movimientos de los cuerpos, ensin tener en cuenta les causes que los producen. Cast.: *cinemática*.
- coeficiente:** Númeru qu'indica un magnítu qu'apaez nun productu de magnítudes físiques y que se caltién constante al dir variando éstes. Cast.: *coeficiente*.
- coherente, radiación:** Radiación que ta formao por ondas lletromagnétiques de la mesma llonxítu d'onda y en concordancia de fas. Cast.: *coherente, radiación*.
- cohesión:** Fuerzia d'atraición ente moléculas d'una mesma sustancia. Cast.: *cohesión*.
- complementariedad, principiu de:** Principiu básicu que diz que ye necesariu, pa les interpretaciones y descripciones del mundu cuánticu, el calter ondulatoriu y corpuscular de les entidaes de la naturaleza. Cast.: *complementariedad, principiu de*.
- condensación:** Pasu d'estáu gaseosu a llíquidu, al traviés d'una baxada de la temperatura, o d'un aumentu de la presión. Cast.: *condensación*.
- condensar:** Sufrir condensación. Cast.: *condensar*.
- conducción llétrica:** Fenómenu nel que cargues llétriques se mueven al traviés d'un cuerpu, pola mor de l'aición d'un campu llétricu. Cast.: *conducción eléctrica*.
- conducción térmica:** Mecanizmu de tresferencia d'enerxía térmico ente dos sistemes. Sofítase nel contautu direutu de les partícules ensin fluxu netu de materia y que tiende a igualar la temperatura dientro d'un cuerpu y ente diferentes cuerpos en contautu per mediu d'ondes. Cast.: *conducción térmica*.
- conductancia llétrica:** Nómase a la inversa de la oposición d'un conductor eléctrico fai al movimientu de los electrones nun senu, o lo que ye lo mesmo la inversa de la resistencia. Cast.: *conductancia eléctrica*.
- conductancia térmica:** Midida de tresferencia de calor al traviés de los materiales. Aseméyase a la conductividá térmica, pero pa materiales que nun son homoxéneos. Lo que se mide ye la cantidá de calor tresferío al

traviés del material nun tiempu y superficie unitarios pa un gordor especificao. Cast.: *conductancia térmica*.

conductividá llétrica: Capacidá d'un cuerpu de dexar el pasu de la corriente llétrica al traviés de sí, ye dicir, la propiedá natural carauterística de cada cuerpu que representa la facilidá cola que los electrones pueden pasar per él. Cast.: *conductividad eléctrica*.

conductividá térmica: Propiedá física de los materiales que mide la capacidá de conducción de calor. Ye, n'otres palabres, la capacidá de tresferir la enerxía cinético de les sos moléculas que tien a la vera otres moléculas o otres sustancias coles que ta en contautu. Cast.: *conductividad térmica*.

conductor: Cuerpu qu'al ponelu en contautu con un otru cuerpu cargáu de lletricidá tresfier la carga a tolos puntos de la so superficie. || Cuerpu qu'al ponelu en contautu con un cuerpu de mayor temperatura tresfier el calor a tolos puntos de la so superficie. Cast.: *conductor*.

convección: Propagación del calor nun fluyú, vanceyada a la diferencia de temperatura ente dos puntos del mesmu fluyú. Cast.: *convección*.

corriente: Movimientu de tresllación d'un fluyú nuna direición determinada. Cast.: *corriente*.

corriente llétrica: Fluxu de carga per unidá de tiempu que percuere un material. Cast.: *corriente eléctrica*.

crystal: Sólidu homoxeneu que tien una estructura interna ordenada de les sos partícules reticulares, ya seyan átomos, iones o partícules. Cast.: *crystal*.

cronotopu: Espaciu tetradimensional deriváu de la composición del espaciu tridimensional y d'una dimensión de la exa temporal. Cast.: *cronotopo*.

cuantu: Términu usáu en dellos fenómenos físicos pa indicar una parte d'una magnitú que nun se pue dixebrar o una partícula que representa'l papel d'ente elemental nel desendolque del procesu estudiáu. Cast.: *cuanto*.

cuerpu prietu: Oxetu teóricu o ideal qu'absuerbe tola lluz y tola enerxía radiante qu'incide sobre él. Nada de la radiación incidente refléxase o pasa al traviés del cuerpu prietu. Cast.: *cuerpo negro*.

cuerpu: Ente sólidu ríxidu perteneciente al Universu d'estudiu. Trátase d'una xeneralización, tomando un conxuntu de puntos del espaciu que se mueven de mou que nun camuden les distancies ente ellos, seya la que seya la fuerzia qu'actúa sobre ellos. Cast.: *cuerpo*.

curie (Ci): Unidá vieya pa midir radioactividá. Cast.: *curie*.

Curie, temperatura de: Temperatura no qu'a partir d'ello un cuerpu ferromagnéticu pierde'l so magnetismu, comportándose como un material paramagnético. Cast.: *Curie, temperatura de*.

chocar: Sufrir un choque. Cast.: *chocar*.

choque: Aceleración o desaceleración repentina pola mor d'un impautu o por cualesquier tipu de contautu direutu, carauterizáu pola duración del contautu, que polo xeneral ye percurtia. Los choques puen ser llásticos o inelásticos. Cast.: *choque*.

D, d

deceleración: Reducción de la velocidad. Cast.: *deceleración*.

decelerar: Sufrir una deceleración. Cast.: *decelerar*.

decibelio (dB): Unidad relativa empleada en acústica y telecomunicaciones para expresar la relación entre dos magnitudes, acústicas o eléctricas, o entre la magnitud que se estudia y una magnitud de referencia. Cast.: *decibelio*.

densidad: Magnitud que refiere a la cantidad de masa que contiene un determinado volumen de sustancia. Cast.: *densidad*.

densidad de corriente: Magnitud vectorial que tiene unidades de corriente eléctrica por unidad de superficie, o lo que es lo mismo, intensidad de corriente por unidad de área. Cast.: *densidad de corriente*.

densímetro: *hidrómetro*.

depleción: Aprobamiento de una sustancia por la pérdida de una disminución importante de uno de los componentes fundamentales. Cast.: *depleción*.

desintegración: Reducción progresiva de una magnitud que define un sistema físico (carga, fluorescencia, flujo de corriente...) || Desaparición de una muestra de sustancia radioactiva con emisión de partículas alfa, beta y gamma. Cast.: *desintegrar*.

desintegrar: Sufrir desintegración. Cast.: *desintegrar*.

deteutor de radiaciones: Aparato usado para detectar y conocer la naturaleza de las partículas de alta energía, produciendo por las radiaciones de distinta naturaleza o por las reacciones que ocurren en un acelerador de partículas. Cast.: *detector de radiaciones*.

deuterón: Partícula formada por un protón y un neutrón. Cast.: *deuterón*.

dieléctrica, constante: En un medio continuo es una propiedad macroscópica de un cuerpo dieléctrico relacionada con la permitividad eléctrica de ese cuerpo. Cast.: *dieléctrica, constante*.

dieléctrico: Material que no conduce la electricidad, pero que se usa como aislante eléctrico. Cast.: *dieléctrico*.

diferencia de potencial: *tensión eléctrica*. Cast.: *diferencia de potencial*.

difracción: Fenómeno característico de las ondas, en el que la dispersión y el curvado aparente de las ondas cuando chocan con otro medio distinto del que vienen. Asociado a los frentes de ondas (sonoras, electromagnéticas, o las que aparecen en la superficie de un fluido). Cast.: *difracción*.

difundir: Sufrir difusión. Cast.: *difundir*.

difusión: Fenómeno óptico que corresponde a distribuciones de partículas en el espacio de la intensidad de las ondas electromagnéticas, por la presencia de cuerpos, cambiando la amplitud o la fase de las ondas. || Proceso físico irreversible en el que partículas se introducen en un medio en el que inicialmente no estaban, como cuando aumenta la entropía del sistema, formando por las partículas difundidas (soluta) y el medio donde se difunden (disolvente). Cast.: *difusión*.

dilatación: Procecu físicu pel que'l volume d'un cuerpu cambia pola mor de los efeutos de los cambeos de temperatura. Cast.: *dilatación*.

dilatar: Sufrir dilatación. Cast.: *dilatar*.

dina: Unidá de fuerza vieya, que güei nun s'usa. Cast.: *dina*.

dinámica: Rama de la física que describe la evolución nel tiempu d'un sistema físicu en rellación a les causes que provoquen los cambeos d'estáu físicu y/o estáu de movimientu. Cast.: *dinámica*.

dinamómetru: Aparatu que val pa midir fuercies. Cast.: *dinamómetro*.

dioptría: Unidá de converxencia, o la inversa de la distancia focal. Cast.: *dioptría*.

dioptriu: Sistema ópticu formáu por una sola superficie que xebra dos medios de distintu índiz de refracción. Cast.: *dioptrio*.

dipolu: Sistema formáu por dos cargues llétriques o por dos polos magnéticos, averaos infinitamente, con un mesmu módulu, pero de sentíos contrarios. Cast.: *dipolo*.

disolvente: *difusión*. Cast.: *disolvente*.

dispersar: Sufrir dispersión. Cast.: *dispersar*.

dispersión: Xebradura de los componentes d'una radiación o d'una onda sonora relativa a les distintes llonxitúes d'onda que la formen. || Fenómenu pol qu'un conxuntu de partícules qu'anden nuna direición determinada reboten socesivamente coles partícules del mediu pel que se mueven hasta que pierden la direición de movimientu orixinal. Cast.: *dispersión*.

distancia focal: Distancia ente'l centru ópticu (planu nodal postreru) d'una lente y el focu (puntu focal) cuando s'enfoca al infinitu. Cast.: *distancia focal*.

Doppler, efeutu: Cambéu de la llonxitú d'onda d'un soníu o una radiación cuando lo siente un observador que ta en movimientu respeuto a la fonte emisora. Cast.: *Doppler, efecto*.

E, e

- ecu:** Fenómenu qu'apaez pola mor de la reflexón de les ondas sonores o lletromagnétiques en superficies nidies o en xeneral n'obstáculos con una forma y composición concreta. El grupu d'ondes vuelve a la fonte con un retrasu y una amplitú de manera que pue sentise como una señal autónoma. Cast.: *eco*.
- electretu:** Cuerpu sólidu dielétricu que tien una polarización que pue tomase como persistente pola mor d'un tiempu peraltu de desintegración de les cargues inestables. Cast.: *electreto*.
- electrón:** Partícula soatómica de la triba los fermiones. Nun átomu arrodién el nucleu, formáu por protones y neutrones. Cast.: *electrón*.
- electrón-voltiu:** Unidá d'enerxía que ye lo mesmo que la enerxía cinético que garra un electrón al ser aceleráu por una diferencia de potencial nel vacíu d'un voltiu. Cast.: *electrón-voltio*.
- enerxía:** Magnitú que pue definise en cualesquier sistema físicu y que diz la so capacidá de facer trabayu. Cast.: *energía*.
- enerxía cinético:** Enerxía d'un cuerpu por cuenta del movimientu. Cast.: *energía cinética*.
- enerxía de rotación:** Enerxía cinético d'un cuerpu o sistema que xira. Cast.: *energía de rotación*.
- enerxía potencial:** Capacidá d'un cuerpu pa facer un trabayu, remanecida de la so posición nel espaciu. Cast.: *energía potencial*.
- enerxía térmico:** Enerxía d'un cuerpu remaneció de los movimientos internos de les sos moléculas. Cast.: *energía térmica*.
- entalpía:** Magnitú termodinámica; la so variación espresa una midida de la cantidá d'enerxía absorbío o cedío por un sistema termodinamicu, o la cantidá d'enerxía que pue intercambiar col so entornu. Cast.: *entalpía*.
- entropía:** Función d'estáu de calter estensivu y el so valor, nun sistema aisláu, medra a lo llargo d'un procesu natural. || Describe la irreversibilidá d'un sistema. || Magnitú que mide la parte d'enerxía que nun s'emplega pa producir trabayu. Cast.: *entropía*.
- equilibriu:** Situación na qu'un sistema físicu nel qu'hai distintos fautores o procesos, caún de ellos son quien pa producir cambeos por sí mesmos, pero que xuncíos nún producen cambeos nel estáu del sistema a lo llargo'l tiempu. || Situación na qu'asocede un procesu estacionariu. Cast.: *equilibrio*.
- erg:** Unidá de midida d'enerxía. Cast.: *ergio*.
- esplazamientu:** Magnitú vectorial que diz el cambéu de llugar d'un cuerpu. El so módulu ye una distancia. Cast.: *desplazamiento*.
- esplazar:** Sufrir un esplazamientu. Cast.: *desplazar*.

- espeutru:** Función referida a la intensidad d'un determináu tipu de radiación en relación a una magnitud (masa, enerxía, frecuencia) o la llonxitud d'onda. Cast.: *spectro*.
- espeutrómetru:** Aparatu qu'analiza l'espeutru carauterísticu d'un movimientu ondulatoriu. Cast.: *espectrómetro*.
- espeyu:** Superficie pernidia na qu'al chocar la lluz sobre ella refléxase siguiendo les lleis de la reflexón. Cast.: *espejo*.
- estabilidad:** Capacidá d'un sistema de caltenese igual nel tiempu y na que cambeos pequeños nun alteren enforma'l futuru la situación. Cast.: *estabilidad*.
- estático, lletricidá:** L'acumulación d'un escesu de carga llétrica nun aislante, de mou que se caltién l'acumulación de carga. Cast.: *estática, electricidad*.
- estáu, cambéu d':** Evolución de la materia ente dellos estaos d'agregación ensin que camude la so composición. Hai dellos estaos: *sólidu, llíquidu, gaseosu, plasma...* Cast.: *estado, cambio de*.
- estáu físicu:** Caúna de les situaciones o formes físicamente distinguibles per aciu de la medida d'una o delles propiedaes que pue garrar un sistema físicu na so evolución temporal. Cast.: *estado físico*.
- estrañeza:** Propiedá de les partícules, espresada como un númberu cuánticu, pa describir la descomposición de les partícules en reaciones fuertes y lletrómagnétiques qu'asoceden nun periodu percurtiu de tiempu. Cast.: *extrañeza*.

F, f

- Fahrenheit, grau (°F):** Unidá de midida de temperatura, usada polos anglosaxones, que ye la 180ava parte de la diferencia de la fusión del xelu y la de fervor del agua. Cast.: *Fahrenheit, grado*.
- faradiu (F):** Unidá de midida de la capacitancia d'un condensador. Cast.: *faradio*.
- fas:** Caúna de les partes macroscópiques d'una composición química y propiedaes físiques que formen un sistema que puen considerase por separáu pola mor de la so homoxeneidá. || Indica una situación instantánea nun ciclu, d'una magnitú que varia cíclicamente.
- fas, diagrama:** Representación gráfica de les llendes ente distintos estaos de la materia que forma un sistema, en función de variables escoyíes pa facilitar l'estudiu del mesmu. Cast.: *fase, diagrama*.
- femtómetru:** Unidá de llonxítu que val una milbillonésima parte del metro. Úsase pa midíes atómiques. Cast.: *femtómetro*.
- fermi:** *femtómetru*.
- fermión:** Tipu básicu de partícula elemental (xunto colos bosones). Carauterízase porque tien espín semienteru. De la xuntanza d'ellos fórmase la materia. Apaecen dos tipos los *quarks* y los *leptones*. Cast.: *fermión*.
- ferromagnéticu, -a, -o:** Que tien propiedaes ferromagnétiques. Cast.: *ferromagnético*.
- ferromagnetismu:** Propiedá de dellos materiales qu'apaez pola mor de que los sos átomos o les moléculas s'axunten en dominios de Weiss. Tien un efeutu de permeabilidá magnética pergrande. Cast.: *ferromagnetismo*.
- fervor:** Procesu físicu nel qu'una sustancia n'estáu llíquidu pasa a estáu gaseosu. Cast.: *ebullición*.
- fexe:** Fluxu concentrao y unidireccional de partícules, radiaciones o ondas sonores. Cast.: *haz*.
- filtriar:** Actu de pasar una radiación o material per un filtru. Cast.: *filtrar*.
- filtru:** Términu que da nome a dellos dispositivos pa desamecer materiales o radiaciones con propiedaes estremaes, dexando pasar namás qu'una parte d'esi material o d'esa radiación. Cast.: *filtro*.
- fisión nuclear:** Fenómenu nel que se divide un nucleu atómicu -d'un átomu pesáu- en dos núcleos asemeyaos; vencyada apaez una emisión d'enerxía, y dacuando de partícules. Cast.: *fisión nuclear*.
- fluyir:** Movimientu d'un fluyíu. Cast.: *fluir*.
- fluyíu:** Sustancia no que les partícules puen esnidar unes per ente otres al tar éstos xunciés por fuerces relativamente débiles. Cast.: *fluido*.
- fluxu:** Cantidá d'una sustancia, material o radiación, que pasa al traviés d'una superficie per unidá de tiempu. Cast.: *flujo*.

fluxu llétricu: Cantidá de lletricidá que pasa a traviés d'una superficie per unidá de tiempu. Cast.: *flujo eléctrico*.

fluxu lletromagnéticu: Magnitú que correspuende a la intensidá d'un campu lletromagnéticu que pasa al traviés d'una superficie per unidá de tiempu. Cast.: *flujo electromagnético*.

fluxu magnéticu: Magnitú que correspuende a la intensidá d'un campu magnéticu que pasa al traviés d'una superficie na unidá de tiempu. Cast.: *flujo electromagnético*.

fluorescencia: Propiedá d'una sustancia pa emitir lluz cuando s'espón a radiaciones del tipu UV, rayos x o rayos catódicos. Estes radiaciones (invisibles pal güeyu humanu) son emitíes nuna llonxítu d'onda mayor (lluz visible). Cast.: *fluorescencia*.

focu: Rexón restrinxida del espaciu na que converxen los rayos d'un feixe de lluz al pasar al traviés d'una lente. Cast.: *foco*.

fosforescencia: Fenómenu nel que delles sustancies tienen propiedaes d'absorber la enerxía y almacenalo, pa emitilo depués en forma de lluz. Aseméyase a la fluorescencia, anque na fosforescencia la emisión de lluz prullóngase más tiempu. Cast.: *fosforescencia*.

fotollétricu, efeutu: Emisión d'electrones por un material cuando s'enfoca un chorru de radiación lletromagnéticu. Cast.: *fotoeléctrico, efecto*.

fotón: Partícula elemental responsable de les manifestaciones cuántiques del fenómenu lletromagnéticu. Ye la partícula portadora de toles formes de radiación lletromagnéticu. Nun tien masa y viaxa nel vacüu a una velocidá constante. Cast.: *fotón*.

fotovoltaiacu, efeutu: Tresformación parcial de la enerxía lluminoso n'enerxía llétricu pola mor del efeutu fotollétricu. Cast.: *fotovoltaiaco, efecto*.

franklin: Unidá de carga llétrica. Cast.: *franklin*.

frecuencia: Midida que diz el númberu de veгаes que se repite un fenómenu periódicu na unidá de tiempu. Mídese n'hercios. Cast.: *frecuencia*.

frigoría (fg): Unidá d'enerxía basada nel calor específicu del agua. Ye la cantidá d'enerxía calórico necesario pa baxar un grau centígradu la temperatura d'un gramu d'agua puro, de 15,5 °C a 14,5 °C, a una presión estándar d'una atmósfera. Cast.: *frigoría*.

fulcru: Puntu d'encontu d'una palanca. Cast.: *fulcro*.

fundir: Sufrir procesos de fusión. Cast.: *fundir*.

furacu prietu: Rexón finita del espaciu-tiempu provocada por una gran concentración de masa nel so interior, que xenera un campu gravitatoriu de tal xeitu que nenguna partícula material, nin siquiera la lluz, pue salir d'esa rexón. Cast.: *agujero negro*.

fusión: procesu de cambéu d'estáu de la materia de sólido a llíquido pola mor de l'aición del calor. Cast.: *fusión*.

fusión nuclear: procesu pel que dellos núcleos atómicos de carga asemeyada aúñense pa formar un nucleu más pesáu. Cast.: *fusión nuclear*.

G, g

gal: Unidá de medida d'aceleración. Cast.: *gal*.

gas: Estáu fundamental de la materia, nel que les moléculas son llibres de moverse unes respetive de les otres. Ocupa tol volume del espaciu que los llenda, anque con una densidá baxa. Cast.: *gas*.

gauss (G): Unidá de medida de la inducción magnético. Cast.: *gauss*.

grau: Unidá de medida de temperatura. Cast.: *grado*.

grau de llibertá: Diz el númberu mínimu de números reales que ye precisu especificar pa determinar l'estáu físicu d'un sistema. Cast.: *grado de llibertad*.

gramu (g): Midida de masa que val una milésima parte d'un quilo. Cast.: *gramo*.

gravedá: Fuerza d'atracción qu'exerce un cuerpu sobre otru. Cast.: *gravedad*.

gravitón: Partícula elemental hipotética, de tipu bosónicu, que tresmite la interacción gravitatoria na mayoría de los modelos de gravedá cuántica. Cast.: *gravitón*.

gray (Gy): Unidá de medida de la dosis de radiación absorbío por un cuerpu. Cast.: *gray*.

H, h

hadrón: Partícula soatómica que ta baxo fuertes interaiciones. Cast.: *hadrón*.

Hall, efeutu: Apaición d'un campu llétricu pola mor del pasu d'una corriente per un conductor que ta dentro d'un campu magnéticu. Cast.: *Hall, efecto*.

henry o henriu (H): Unidá de medida de la inductancia llétrica. Cast.: *henry*.

herciu o hertz (Hz): Unidá de medida de frecuencia. Cast.: *hertzio*.

hidrómetru: Aparatu que mide la densidá d'un llíquidu. Cast.: *hidrómetro*.

higrómetru: Aparatu que mide la humedá presente nuna masa gaseoso. Cast.: *kigrómetro*.

hiperión: Partícula soatómica de masa superior a los nucleones. Xunto colos bariones puen tomase como estaos escitaos de los núcleos. Cast.: *hiperión*.

histéresis: Tendencia d'un material a guardar una de les sos propiedaes, cuando falta l'estímulu que la xenerare nun aniciu. Cast.: *histéresis*.

humedá absoluto: Cantidá d'humedá que ye quien a tener un gas a una temperatura ensin condensase. Cast.: *humedad absoluta*.

humedá relativo: Rellación porcentual ente la cantidá de vapor d'agua que tien l'aire y lo que necesitaría pa saturase a la mesma temperatura. Cast.: *humedad relativa*.

I, i

- imán:** Pieza de material ferromagnético onde los momentos magnéticos atómicos y moleculares tán alliniaos, de manera qu'apaez un campu magnéticu alreduro d'él. Cast.: *imán*.
- imponderabilidad:** Estáu d'ausencia de pesu que se da nos cuerpos que tán dientro d'un contenedor en cayida llibre. Éstos tán en reposu respeuto al sistema de referencia del contenedor. Cast.: *imponderabilidad*.
- impulsar:** Sufrir un impulsu. Cast.: *impulsar*.
- impulsu:** Cambéu bruscu de la cantidá de movimientu que sufre un oxetu d'un sistema zarráu. Cast.: *impulso*.
- incertidume, principiu d':** Principiu que diz que nun se pue dicir, simultaneamente y con precisión arbitraria, dellos pares de variables físiques. Cast.: *incertidumbre, principio*.
- índiz d'estáu:** Parámetru qu'individualiza cuantitativamente l'estáu físicu d'un sistema. Cast.: *índice de estado*.
- inducción lletromagnético:** Fenómenu qu'orixina l'apaición d'una fuerza lletromotor o voltaxe nun mediu o cuerpu espuestu a un campu magnéticu variable, o bien nun mediu móvil respeuto a un campu estáticu. Cast.: *inducción electromagnética*.
- inducción magnético:** Campu vectorial qu'espresa cuantitativamente un campu magnéticu. Cast.: *inducción magnética*.
- inerzia:** Propiedá d'un cuerpu de permanecer nel mesmu estáu de movimientu que ta. Cast.: *inerzia*.
- infrarroxo:** Estaya del espectrum de lluz que va dende 0,8 mm de llonxítu d'onda a 1 mm. Cast.: *infrarrojo*.
- infrasoníu:** Soníu o señal perbaxo de los 15 Hz de frecuencia. Cast.: *infrasonido*.
- intensidá:** Potencia desendolcao por un fenómenu, pue ser *acústica, llétrica, magnética, lluminosa...* Cast.: *intensidad*.
- interacción magnética:** Fuerzia qu'actúa ente dos filu conductores pelos que circula una corriente llétrica. Cast.: *interacción magnética*.
- interacción gravitatoria:** Aceleración que sufre un cuerpu que ta cabo otru cuerpu muncho mayor. Na Tierra manifíestase como una fuerzia d'atraición -ye lo que nomanos pesu-. Cast.: *interacción gravitatoria*.
- interferómetru:** Aparatu que mide la llonxítu d'onda d'un rayu de lluz. Cast.: *interferómetro*.
- ión:** Partícula cargada, formada por un átomu o molécula que nun ye llétricamente neutra. Cast.: *ión*.
- ionizar:** Actu de cargar un átomu o molécula. Cast.: *ionizar*.
- irradiación:** Esposición d'un cuerpu a radiaciones. Cast.: *irradiación*.
- isobárica, tresformación:** Tresformación d'un sistema zarráu a presión constante. Cast.: *isobárica, transformación*.

isócora, transformación: Transformación d'un sistema zarráu a volume constante.
Cast.: *isócora, transformación*.

isotérmica, transformación: Transformación d'un sistema zarráu a temperatura constante. Cast.: *isotérmica, transformación*.

isótopu: Nucleu d'un elementu químicu que, respeto a otru d'esi mesmu elementu, tien un númberu distintu de neutrones, pero entrambos dos tienen el mesmu númberu de protones. Los dos son el mesmu elementu aunque tien masa y propiedaes distintes. Cast.: *isótopo*.

K, k

kaon: Partícula del grupu de cuatro mesones carauterizada por un número cuánticu nomáu *estranheza*. Cast.: *kaon*.

kelvin, grau (°K): Unidá de midida de temperatura absoluto, colo que la temperatura nun pue pasar de 0°K. Cast.: *kelvin, grado*.

kilogramu (Kg): Unidá de midida de mases. Cast.: *kilogramo*.

L, l

- láser:** Aparatu qu'emite un feixe de lluz (visible o infrarroxo) monocromático y coherente. || Lluz emitío pol aparatu col mesmu nome. Cast.: *láser*.
- lente:** Pieza fina d'una sustancia tresparente, polo xeneral cristal, con superficies pernudies y curves, y que ye pa refractar los rayos lluminosos que pasen al traviés d'ella. Cast.: *lente*.
- leptón:** Partícula elemental de la familia de los fermiones. Nun tienen carga hadrónica. Son seis: *electrón, muón, tau*, y tres *neutrinos* venceyaos a ellos. Cast.: *leptón*.
- llargor:** Intervalu temporal d'un socesu. Cast.: *duración*.
- llasticidá:** Propiedá de los cuerpos a volver a la forma y dimensiones propios darréu de sometelos a compresiones y allargamientos. Cast.: *elasticidad*.
- lletricidá:** Fenómenu físicu aniciáu pol fluxu d'electrones y nos que la enerxía apaéz en forma de fenómenos mecánicos, térmicos, lluminosos o químicos. Cast.: *electricidad*.
- lletrodu:** Conductor llétricu usáu pa que pase per él una corriente llétrico nun mediu como un gas nun tubu, una disolución, un dispositivu llétricu o lletrónicu... Cast.: *electrodo*.
- lletroimán:** Clas d'imán nel que'l campu magnéticu se produz per mediu'l fluxu d'una corriente llétrico y desaparez en cuantes apara'l pasu de la corriente. Cast.: *electroimán*.
- lletrolitu:** Cualesquier sustancia que tien iones llibres y que se comporta como un conductor llétrico. Cast.: *electrolito*.
- lletromagnetismu:** Describe los fenómenos físicos macroscópicos nos que tienen que ver cargues llétriques en reposu o en movimientu, usen pa ello campos llétricos y magnéticos y los sos efeutos sobre les sustancies sólides, llíquides o gaseosos. Cast.: *electromagnetismo*.
- lletrostática:** Rama de la física qu'estudia los fenómenos producidos por distribuciones de cargues d'un cuerpu cargáu. Cast.: *electrostática*.
- llicuefacción:** Cambéu d'estáu d'una sustancia que pasa de gas a llíquidu. Cast.: *licuefacción*.
- llitru (L):** Unidá de midida de capacidá y volume. Val lo mesmo que lo que toma un quilo d'agua destilao na so máxima densidá a presión normal (1 atm) y a 4°C. Cast.: *litro*.
- llonxítu:** Midida unidimensional qu'equival a la distancia ente dos puntos del espaciu. Cast.: *Longitud*.
- llonxítu d'onda:** Distancia que percuere una onda nel intervalu de tiempu qu'hai ente dos máximos siguíos d'una de les sos propiedaes. Cast.: *longitud de onda*.
- lluminancia:** Densidá superficial d'intensidá lluminosa nuna direición. Cast.: *luminancia*.

luminiscencia: Toa lluz que nun tien un orixe a altes temperatures, sinón que ye una forma de lluz frío no que la emisión de radiación llumínico ye provocao en condiciones de temperatura ambiente o baxo. Cast.: *luminiscencia*.

lluz: Radiación lletromagnético que pue ser percibío pol güeyu humanu. || En sentíu físicu, ye'l rangü de radiaciones conocíu como l'espectru lletromagnético. Cast.: *luz*.

lumen (lm): Unidá de midida de fluxu lluminosu. Cast.: *lumen*.

lux (lx): Unidá de midida d'illuminación, que ye la iluminación producío por un fluxu d'un lumen y caer perpendicularmente sobre una superficie d'un metru cuadráu. Cast.: *lux*.

M, m

- magnetismu:** Fenómenu físicu pol que los materiales exercen fuerces d'atracción y repulsión sobre otros materiales y qu'afeuta a tolos cuerpos, en mayor o menor medida. Cast.: *magnetismo*.
- manómetru:** Aparatu pa midir la presión. Cast.: *manómetro*.
- máquina:** Conxuntu de pieces o elementos móviles y fijos nel que'l so funcionamientu fai posible aprovechar, dirixir, regular o tresformar enerxía o facer daqué trabayu. Cast.: *máquina*.
- masa:** Midida de la inercia, qu'en dellos casos pue entendese como la magnitud que cuantifica la cantidá de material d'un cuerpu. Cast.: *masa*.
- masa atómico:** Masa del átomu neutru, espresao n'unidaes de masa atómico. Cast.: *masa atómica*.
- materia:** Cualesquier triba d'entidá física que ye parte del universu observable, que tien venceyada determinada enerxía, y un allugamientu una llocalización espaciotemporal compatible coles lleis de la física. Cast.: *materia*.
- maxwell (Mx):** Unidá de medida del fluxu de la inducción magnético. Cast.: *maxwell*.
- mecánica:** Rama física que describe'l movimientu de los cuerpos, y la so evolución nel tiempu, baxo l'acción de fuerces. Cast.: *mecánica*.
- mediu:** Términu que nos diz los cuerpos o rexones del espaciu ocupaes por fluyíos, nos que se comprueben los fenómenos, o onde tean los oxetos estudiaos. Cast.: *medio*.
- mesón:** Hadrón con espín enteru. Partícula compuesta por un númberu par de quarks o antiquarks, y que ye un bosón que respunde a la interacción fuerte. La so masa ta ente l'electrón y el nucleón. Cast.: *mesón*.
- metru (m):** Unidá de medida de llargor. Cast.: *metro*.
- microondes:** Ondes lletromagnétiques que tienen un llonxítu d'onda ente 1 mm y 1 m (frecuencia de 300 MHz a 300 GHz), ente les que tán les ondas de radiu y los infrarroxos. Cast.: *microondas*.
- midida:** Determinación de la proporción ente la dimensión o socesu d'un oxetu y una determinada unidá de medida. Cast.: *medida*.
- modelu:** Construcción teórica o física que tien como fin asemeyase lo más posible al comportamientu de dellos aspectos d'un sistema físicu o mecánicu complexu. Cast.: *modelo*.
- mol:** Unidá de medida de la cantidá de sustancia. Cast.: *mol*.
- motor:** Parte d'una máquina que ye pa tresformar cualesquier triba d'enerxía n'enerxía mecánicu, quien a facer un trabayu. Cast.: *motor*.
- móvil:** Cuerpu o sistema que ta en movimientu. Cast.: *móvil*.
- movimientu:** Tou cambéu de posición nel espaciu qu'esperimenten los cuerpos d'un sistema físicu respecto a ellos mesmos o a otru cuerpu que se toma como sistema de referencia. Cast.: *movimiento*.

movimientu térmicu: Movimientu continuu de los átomos y moléculas d'una sustancia. Ye de tresllación nos gases y llíquidos y en forma de vibración al respetive de la posición d'equilibriu nos sólidos. Cast.: *movimiento térmico*.

momentu llinial: Cantidá de movimientu d'un cuerpu. Ye'l productu de la masa pola velocidá. Cast.: *Momento lineal*.

momentu d'inercia: Inercia rotacional d'un cuerpu en movimientu, o la tendencia d'un cuerpu en movimientu reutu a oponese a los xiros alrededor de la reuta. Cast.: *Momento de inercia*.

muón: Partícula elemental masiva de la familia los leptones. Cast.: *muón*.

N, n

neper (Np): Unidá de midida del nivel de potencia. Cast.: *neper*.

neutrín: Partícula soatómica del tipu fermiónicu, ensin carga, spin $\frac{1}{2}$ y, pelo contrario de lo qu'hasta agora cuntaben, una masa perpequeño. Cast.: *neutrino*.

neutrón: Barión neutru, que xunto colos protones, forma núcleos atómicos. Cast.: *neutrón*.

newton (Nw): Unidá de midida de fuerzia. Cast.: *newton*.

nit: Unidá de midida de lluminancia. Cast.: *nit*.

nucleu: Interior del átomu, formáu por protones y neutrones. Cast.: *nucleo*.

nucleones: Partícules que formen el nucleu atómicu, ye dicir protones y neutrones. Cast.: *nucleón*.

núclidu: Triba d'átomos que tienen núcleos col mesmu númberu de neutrones que de protones. Cast.: *núclido*.

númberu atómicu: *númberu protónicu*. Cast.: *número atómico*.

númberu bariónicu: Númberu que val 1 pa los bariones, -1 pa los antibariones y 0 pa les demás partícules. Nes reaiciones ente partícules ésti ye constante. Cast.: *número bariónico*.

númberu cuánticu: Valor numéricu discretu que nos diz les carauterístiques de los electrones nos átomos. Cast.: *número cuántico*.

númberu másicu: *númberu nuclear*. Cast.: *número másico*.

númberu d'onda: Recíprocu de la llonxítu d'onda d'un fenómenu ondulatoriu. Cast.: *número de onda*.

númberu nuclear: Númberu de nucleones que formen un nucleu atómicu. Encamiéntase l'usu d'ésti enantes que'l so sinónimu *númberu másicu*. Cast.: *número nuclear*.

númberu protónicu: Númberu de protones que tien un nucleu. Diz tamién el númberu d'electrones que tien l'átomu llétricamente neutru. Cast.: *número protónico*.

O, o

Oersted (Oe): Unidá de medida de la intensidá del campu magnéticu. Cast.: *Oersted*.

ohmiu (W): Unidá de medida de la resistencia llétrica. Cast.: *ohmio*.

onda: Propagación d'una perturbación de dalguna propiedá (densidá, campu, presión...) d'un mediu, que percuere l'espaciu tresportando enerxía. El mediu perturbao pue ser de naturaleza varia, gas, llíquidu, sólidu inclusive'l vacíu. Cast.: *onda*.

onda lletromagnética: Propagación de la radiación lletromagnético a través del espaciu. Nun precisen un mediu material pa propagase, puen esplazase pel vacíu. Cast.: *onda electromagnética*.

onda estacionaria: Onda que se caltién constante nel tiempu les rrellaciones ente les magnitúes carauterístiques nos distintos puntos. Apaecen confinaes nun espaciu. Cast.: *onda estacionaria*.

onda llonxitudinal: Onda na que les vibraciones de partícules son les mesmes que la propagación de la onda. Cast.: *onda longitudinal*.

onda sonora: Onda llonxitudinal que se propaga nun mediu llástico, baxo forma d'alteración de la presión de la densidá, con frecuencies ente los 20 y 20000 Hz. Cast.: *onda sonora*.

onda tresversal: Onda con direición d'oscilación en caún de los puntos perpendicular a la direición de propagación. Cast.: *onda transversal*.

ondulatoriu: Relativu a fenómenos que puen presentase per mediu d'ondes. Cast.: *ondulatorio*.

óptica: Rama de la física qu'estudia los fenómenos rrellacionaos cola xeneración, tresmisión y detección d'ondes lletromagnétiques que tán nel espectru visible. Cast.: *óptica*.

órbita: Trayectoria d'un cuerpu cuando ye lo bastante regular como pa ser a predicila. Cast.: *órbita*.

oscilar: Sufrir oscilación. Cast.: *oscilar*.

oscilación: Movimientu alternu d'una magnitú ente dos valores estremos; ye xeneralmente esplazamientu alrededor d'una posición d'equilibriu. Cast.: *oscilación*.

oscilógrafu: Aparatu que determina la forma d'un fenómenu ondulatoriu. Cast.: *oscilógrafo*.

osciloscopiu: Aparatu que diz los valores y el perfil d'una magnitú llétrica. Cast.: *osciloscopio*.

P, p

- palanca:** Máquina cenciella que tien la función de tresmitir una fuercia y un esplazamientu. Compónse d'una barra, llamada tamién palanca, que pue xirar llibremente alreduro d'un sofitu, nomáu fulcru. Cast.: *palanca*.
- pantalla:** Cuerpu qu'aislla a un sistema o rexón del espaciu de la influencia de fuerces llétriques, acústiques o óptiques. Cast.: *pantalla*.
- par de fuerces:** Sistema formáu por dos fuerces de la mesma intensidá o módulu, de la mesma direición y sen contrariu. Cast.: *par*.
- paralaxe:** Desviación angular de la posición aparente d'un oxetu, pola mor d'un puntu de vista distintu. Cast.: *paralaje*.
- paramagnetismu:** Tendencia de los momentos magnéticos llibres a alliniase paralelamente a un campu magnéticu. Cast.: *paramagnetismo*.
- partícula elemental:** *partícula soatómica*. Cast.: *partícula elemental*.
- partícula soatómica:** Componente fundamental de la materia y la enerxía. Les partícules elementales son: *cuantos (fotón y gravitrón), leptones (neutrones, electrones, muones), adrones*, dividíos en *mesones (piones, kaones) y bariones*, que se dividen en: *nucleones (protón y neutrón) ya hiperones*. Cast.: *partícula subatómica*.
- pascal (Pa):** Unidá de midida de presión. Cast.: *pascal*.
- péndulu:** Sistema físicu que pue oscilar baxo l'aición gravitatoria o cualesquier carauterística física. Fómase por una masa suspendida d'un puntu o d'una exa horizontal fixos pel mediu d'un filu, vara o otru dispositivu. Cast.: *péndulo*.
- permeabilidá magnética:** Rellación ente la inducción magnético y la intensidá del campu que la produz. Cast.: *permeabilidad magnética*.
- permitividá dieléctrica:** Constante que diz cómo un campu llétricu afeuta y ye afeutáu por un mediu. Cast.: *permitividad dieléctrica*.
- permitividá relativa:** *constante dieléctrica*. Cast.: *permitividad relativa*.
- pesu:** Magnitú vectorial que ye la fuercia colo qu'un cuerpu actúa sobre un puntu d'encontu pola mor de l'atraición d'esti cuerpu pola de la gravedá. Cast.: *peso*.
- pesu específicu:** Pesu d'un volume unitariu d'una sustancia. Cast.: *peso específico*.
- pila:** Cualesquier dispositivu que tresforme n'enerxía llétrico o tres formes d'enerxía. Cast.: *pila*.
- pión:** El grupu de mesones llixeros formáu por tres partícules compuestes por una primer xeneración de quarks. Cast.: *pión*.
- plasma:** Gas formao por partícules cargaes llibres (iones) y con una dinámica que tien efeutos coleutivos dominaos poles interaiciones lletromagnétiques de llargu alcance. Cast.: *plasma*.

- plasticidá:** Propiedá de los materiales sólidos de sufrir una deformación permanente depués de sometelos a un esfuerzu que supera cierta llende. Cast.: *plasticidad*.
- polarizabilidá:** Momentu d'un dipolu llétricu inducíu nun sistema por un campu llétricu de fuerzia unitario. Cast.: *polarización*.
- polarización:** procesu pel que nel conxuntu indiferenciáu apaecen carauterístiques distintives que determinen l'apaición nél de dos o más zones mutuamente escluyentes nomaes polos. Cast.: *polarización*.
- polarizar:** Sufrir un procesu de polarización. Cast.: *polarizar*.
- polu:** Zona qu'apaez venceyada a otra, y que son mutuamente escluyentes, nos procesos magnéticos, llétricos, ópticos... Cast.: *polo*.
- polu magnéticu:** Rexón d'un imán o rodiada magnética, na qu'existe máxima atraición magnética; siempre apaecen xuncíos dos polos un positivu y otro negativu. Cast.: *polo magnético*.
- positrón:** Partícula soatómica, de la familia los leptones, que ye igual que l'electrón, inda que con carga positiva. Cast.: *positrón*.
- potencia:** Magnitú que diz la capacidá pa desendolcar trabayu na unidá de tiempu. Cast.: *potencia*.
- presión:** Magnitú que diz la fuerzia que se fai sobre una superficie unitaria. Cast.: *presión*.

Q, q

quark: Xunto colos leptones son los componentes de la materia. Hai delles tribes que se xuntan de distintas maneiras pa formar outras partículas. Estes tribes son: *quark arriba*, *quark abaxo*, *quark encantáu*, *quark estrañu*, *quark cima* y *quark fondu*. Cast.: *quark*.

R, r

- rad:** Unidá de midida de la dosis de radiación absorbío por un cuerpu. Cast.: *rad*.
- radiación:** Tresporte d'enerxía d'un cuerpu al espaciu pola mor de la emisión d'ondes o partícules de distintes tribes y la so propagación. Les radiaciones son: *lletromagnétiques, térmiques, sonores, llástiques y cósmiques*. Cast.: *radiación*.
- radioactividá:** Fenómenu físicu natural pol que dellos elementos, nomaos radioactivos, emiten radiaciones. Cast.: *radioactividad*.
- radiancia:** Cantidá d'enerxía emitío per unidá de tiempu nuna direición concreta. Cast.: *radiancia*.
- radionúclidu:** Nucleu que presenta'l fenómenu de radioactividá. Cast.: *radionúclido*.
- radioactivu:** Cuerpu o elementu que tien radioactividá. Cast.: *radioactivo*.
- radioonda:** Radiación lletromagnético con una llonxítu d'onda ente 0,1 y 10^4 m. Cast.: *radioonda*.
- Rayleigh:** Unidá de midida de lluminancia. Cast.: *Rayleigh*.
- rayu:** Descarga llétrica de muncha intensidá qu'apaez pola mor de grandes diferencies de potencial. Cast.: *rayo*.
- reflexón:** Cambéu de direición d'una onda na superficie de separación ente dos medios, de mou que vuelve al mediu inicial. Cast.: *reflexión*.
- refraición:** Cambéu de direición d'una onda al pasar d'un mediu a otru. Namás apaez si la onda incide oblicuamente sobre la superficie de separación de los dos medios y si éstos tienen índices de refraición distintos. Cast.: *refracción*.
- refraición, índiz de:** Rellación ente la velocidá d'una radiación lluminoso nun mediu y la velocidá de la lluz nel vacíu. Cast.: *refracción, índice de*.
- reló:** Aparatu que pa val pa medir la duración de los socesos. Cast.: *reloj*.
- reóforu:** Cualesquier cuerpu en condiciones pa conducir la corriente llétrico. Cast.: *reóforo*.
- resistencia:** Oposición d'un cuerpu al pasu de la corriente llétrico, a les deformaciones mecániques, al calecimientu o a otra triba de socesu físicu. Cast.: *resistencia*.
- resonancia:** Conxuntu de fenómenos rellacionaos colos movimientos periódicos o cuasiperiódicos nos qu'apaez un reforciamientu d'una oscilación al someter al sistema a oscilaciones d'una frecuencia determinada. Cast.: *resonancia*.
- rindimientu:** Cociente ente la enerxía obtenío del funcionamientu d'una máquina o procesu y la enerxía consumío. Cast.: *rendimiento*.
- ritmu:** Variación per unidá de tiempu d'una magnitú. Cast.: *ritmo*.
- röntgen (R):** Unidá de midida de la dosis d'esposición a radiaciones. Cast.: *röntgen*.

rótor: Aparatu xiratoriu de dalgunes máquines llétriques. Cast.: *rótor*.

rozamientu: Fuerzia que s'opón al movimientu relativu de dos cuerpos en contactu. Cast.: *rozamiento*.

ruíu: Soníu formao por delles frecuencies que nun tienen rellaciones de simples números racionales. Cast.: *ruido*.

S, s

segundu (s): Unidá de medida de tiempu. Cast.: *segundo*.

semiconductor: Sustancia no que la conductividá varia acordies coles condiciones a lo que ta sometío. Cast.: *semiconductor*.

señal: Indicación o procesu col que se tresmite información. Cast.: *señal*.

siemens (S): Unidá de medida de conductancia llétrica. Cast.: *siemens*.

sistema físicu: Cuerpu, aparatu o rexón del espaciu del que se ta estudiando'l so comportamientu. Cast.: *sistema físico*.

sistema internacional: Sistema d'unidaes de medida usáu güei. Les unidaes de medida adoptaes por ésti son: *metru, kilogramu, segundu, amperiu, kelvin, candela, mol, radián, esteroradián, vatiu y weber*. Cast.: *sistema internacional*.

sistema termodinamicu: Sistema bien llendáu del que ye posible estudiar el comportamientu dende'l puntu de vista de los intercambios de calor y otros formes d'enerxía esterior. Cast.: *sistema termodinámico*.

solidificación: Cambéu d'estáu de la materia llíquidu a sólido. Cast.: *solidificación*.

solidificar: Sufrir un procesu de solidificación. Cast.: *solidificar*.

solutu: *difusión* Cast.: *soluto*.

sonú: Sensación producida nel oyú poles ondes sonores. Cast.: *sonido*.

spin: Momentu angular intrínsecu d'una partícula soatómica o un nucleu. Cast.: *spin*.

stilb (sb): Unidá de medida de lluminancia. Cast.: *stilb*.

stokes (st): Unidá de medida de viscosidá cinemática. Cast.: *stokes*.

sublimación: Cambéu d'estáu de la materia de sólidu a gas, ensin pasar pel estáu llíquidu. Cast.: *sublimación*.

sublimar: Sufrir un procesu de sublimación. Cast.: *sublimar*.

superconductividá: Propiedá de dellos materiales conductores a reducir la so resistividá llétrica al atopase cerca del cero absolutu. Cast.: *superconductividad*.

T, t

- temperatura:** Índiz del estáu d'un sistema físicu qu'espresa la enerxía cinético medio de les partícules que formen parte d'él. Cast.: *temperatura*.
- temperatura absoluto:** Valor de la temperatura midíu con respetu a una escala qu'entama nel cero absolutu. Cast.: *temperatura absoluta*.
- temperatura crítico:** Temperatura no que perriba d'ello ye imposible llicuar un gas sólo cola compresión. Cast.: *temperatura crítica*.
- temperatura termodinámico:** *Temperatura absoluta*. Cast.: *temperatura termodinámica*.
- tensión mecánico:** Fuerza por unidá d'área al rodiu d'un puntu material sobro una superficie real o imaxinaria d'un cuerpu, material o mediu continuu. Cast.: *tensión mecánica*.
- tensión llétrico:** Magnitú qu'emburria a los electrones a lo llargo d'un conductor nun circuitu llétricu zarráu, faciendo qu'apaeza'l fluxu d'una corriente llétrico. Cast.: *tensión eléctrica*.
- tensor:** Ente xeométricu que ye una xeneralización del vector nun espaciu de n dimensiones y que tien un númeru determináu d'índices. Cast.: *tensor*.
- termodinámica:** Rama de la física qu'estudia los efeutos de los cambeos de magnitúes de los sistemes a un nivel macroscópicu. Cast.: *termodinámica*.
- termoloxía:** Estudiu de los fenómenos nos qu'intervienen la temperatura o nos qu'hai tresferencia de calor. Cast.: *termología*.
- termómetro:** Aparatu pa midir la temperatura. Cast.: *termómetro*.
- tesla (T):** Unidá d'inducción magnético. Cast.: *tesla*.
- tiempu:** Índiz del estáu físicu fundamental al que faen referencia los sucesos nel so avance. Cast.: *tiempo*.
- torr:** Unidá de midida de presión. Cast.: *torr*.
- trabayu:** Productu escalar d'una fuerza constante qu'actúa sobre un cuerpu en movimientu, pol vector que da l'esplazamientu del cuerpu. Cast.: *trabajo*.
- trayectoria:** Curva descrita por un cuerpu en movimientu. Cast.: *trayectoria*.
- tresmutación:** procesu nel qu'un nucleu tresfórmase n'otru nucleu d'un elementu distintu, pola mor de la desintegración. Cast.: *transmutación*.
- triboloxía:** Estudiu de los fenómenos venceyaos a los mecanismos de fricción y rozamientu ente dos superficies que s'eslicen una al respetive de la otra. Cast.: *tribología*.

U, u

ultrasoníu: Onda mecánica con frecuencia mayor que la que siente l'oyíu humanu. Cast.: *ultrasonido*.

ultravioleta: banda d'ondes lletromagnétiques relativa a la llongxitú d'onda ente 800nm y 1nm. Cast.: *ultravioleta*.

unidá de midida: Magnitú a la que faen referencia toles demás magnitúes de la mesma triba. Cast.: *unidad de medida*.

V, v

vacíu: Rexón del espaciu ensin materia. Cast.: *vacío*.

vapor: Estáu d'un gas cuando ta perbaxo la temperatura crítica. Cast.: *vapor*.

vaporación: Cambéu d'estáu nel que la materia pasa de llíquido a gaseoso.
Cast.: *vaporización*.

vaporiar: Sufrir un procesu de vaporación. Cast.: *vaporizar*.

vatiu o watt (W): Unidá de midida de la Potencia. Cast.: *watio*.

velocidá: Magnitú de la variación de posición d'un cuerpu o sistema na unidá de tiempu. Cast.: *velocidad*.

velocidá angular: Magnitú de la variación de posición angular d'un cuerpu o sistema na unidá de tiempu. Cast.: *velocidad angular*.

velocidá relativa: Velocidá d'un móvil midida por o dende otru móvil. Cast.: *velocidad relativa*.

vibración: Propagación d'ondes llástiques que produz deformaciones y tensiones sobre un mediu continuu. Cast.: *vibración*.

vibrar: Tener vibración. Cast.: *vibrar*.

viscosidá: Magnitú de la tendencia d'un fluyíu a oponese a fluyir. Rozamientu internu d'un fluyíu. Cast.: *Viscosidad*.

voltímetru: Aparatu pa midir la tensión llétrico. Cast.: *woltímetro*.

volti u volt (V): Unidá de midida de la tensión llétrico. Cast.: *woltio*.

W, w

weber (Wb): Unidad de medida de la inducción magnético. Cast.: *weber*.

X, x

xuliu o joule (J): Unidá de midida del trabayu, la enerxía y de la cantidá de calor. Cast.: *julio*.

Propuestes de Terminoloxía Asturiana

1. Términos básicos d'Economía y Empresa
G. Ovidio Villa Balbona & Fernanda Valdés Rodríguez

2. Terminoloxía Xurídica y Alministrativa
Nicolás Bartolomé Pérez

3. Terminoloxía Matemática
Rubén Fernández Martínez

4. Terminoloxía Médica
Xesús González Rato

5. Terminoloxía Postal
Xandru Martino Ruz

6. Terminoloxía Física
Rubén Fernández Martínez

Alvertencia

Encamentamos a toes aquelles persones interesaes
qu'escriban a l'Academia de la Llingua Asturiana
les observaciones que-yos paezan afayadices

ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA

www.academiadelalingua.com

alla@academiadelalingua.com

ACADEMIA DE LA
LLINGUA ASTURIANA

GOBIERNU DEL
PRINCIPÁU D'ASTURIÉS

تأ”

T E R M A S T